

Лекція № 7

Психологія розлучення

Мета: дати поняття студентам про психологію розлучення. Забезпечити засвоєння особливостей процесу розлучення, його типових причин та динаміки. Розвивати аналітичне мислення та понятійний апарат здобувачів фахової передвищої освіти з навчальної дисципліни «Психологія сімейних відносин». Виховувати поважливе ставлення до сім'ї, бажання використовувати знання як у професійній діяльності, так і в особистісному розвитку.

Мотивація мети: знайомство з психологією розлучення сприяє формуванню розуміння причин та динаміки цього процесу.

План

1. Поняття про розлучення та його характеристики
2. Типові причини розлучень
3. Динаміка розлучення та стадії його переживання

Література

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
2. Помиткіна Л.В., Злагодох В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
3. Психологія сім'ї: підручник / за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.
4. Психологія сучасної сім'ї: навч.посіб. / О. А. Столярчук. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. – 136 с.

Ключові слова: розлучення, передуючий розлученню період, протест, відчай, заперечення, примирення.

Засоби навчання: Padlet, відеоролики, опорні схеми.

Домашнє завдання:

- опрацювати лекцію 7;
 - підготуватися до практичного заняття (див. Інструкцію до практичного заняття № 7);
 - підготувати доповідь, реферат на одну з тем, завантажте в Moodle:
1. Розлучення як стрес.
 2. Особистісні установки під час розлучення.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте процес розлучення.
2. Назвіть причини розлучень.
3. Які існують стадії процесу розлучення?

4. Назвіть типові соціальні та індивідуальні наслідки розлучень.
5. Які існують провокативні чинники, які збільшують вірогідність розпаду шлюбу?
6. В чому проявляється невідповідність молоді до сімейного життя?
7. Назвіть періоди розлучення за С.Кратохвілом.
8. Назвіть типи сприймання ситуації після розлучення.

1.Поняття про розлучення та його характеристики

Життєвий цикл родини може розвиватись благополучно, а іноді складаються несприятливі обставини, несумісні з продовженням подружнього співіснування, коли вирішення ситуації потребує розлучення.

Розлучення – процес припинення шлюбних взаємин при житті обох членів подружжя.

Процес розлучення зазвичай супроводжується негативними розумовими й емоційними переживаннями членів подружжя, а також їх близького оточення. На суспільному рівні розлучення є серйозною проблемою світового рівня. Історично тенденція до розлучень з'явилась практично одночасно з законодавчим закріпленням шлюбу. Процедура розлучень змінювалась багаторазів, набуваючи значних варіацій у різні часи і в різних державах – від тривалої тяганини до одномоментного дійства. Як наслідок, громадська думка відображає двояке **ставлення до розлучення:**

- право людини на особистісну свободу
- непоправна шкода дітям, суспільна дезінтеграція.

Доступна процедура розлучень призвела до зловживання ними, коли подружня пара спішить радикально вирішити проблему, замість того, щоб піти на компроміс чи співробітництво.

За даними статистики, в Україні щороку реєструють в середньому 300 тисяч шлюбів, і більше ніж половина подружніх пар розлучаються. Найменшою є кількість розлучень у західних регіонах України, а найбільшою – у південних і східних. Якщо середній відсоток розлучень по Україні – 57%, то в західних регіонах він складає 30%, а в південних і східних – доходить до 70%. Пік розлучень припадає на перші роки – від 3 місяців до півтора року (від 52 до 61%).

Основною **причиною цих розлучень** є невідповідність до подружнього життя. Науковцями встановлено, що на долю шлюбів впливає не тільки тривалість і інформативність передшлюбного знайомства, але і факт життя дітей зовні сім'ї або в ній, а також якість відносин в генетичній родині. Зокрема, коли батьки подружжя не розлучалися і не кидали сім'ю, співвідношення розлучень і шлюбів складає 1:6,8; коли розлучалися прародителі одного з членів подружжя – 1 : 4,2; коли розлучалися прародителі обох членів подружжя – 1 : 2,6.

Особи, що вирости в повній сім'ї, розлучаються рідше, ніж в неповній. Не є гарантією тривалості стосунків пари і факт проживання у незареєстрованому шлюбі. Серед пар, які живуть в громадянському шлюбі, 90% через певний проміжок часу розлучається. Водночас у ситуаціях з родинним насиллям, інцестом, алкоголізмом та іншими типами деструктивних взаємин єдиним можливим виходом для постраждалого члена подружжя є саме розлучення. По суті **розлучення є фіналом нерозв'язаної родинної кризи**. Юридичному оформленню розпаду сімейних взаємин, що вичерпали себе, передують певні стадії: **Рис. 7.1. Стадії процесу розлучення**

Розлучення одночасно охоплює кілька аспектів сімейного життя. До них відноситься емоційний, що виявляється через діапазон негативних емоцій членів подружжя, їх дітей і родичів; батьківський аспект характеризується вирішенням питання подальшого проживання дітей з одним із членів подружжя й участі у їх вихованні іншим.

Правові питання постають через юридичне узгодження процедури розлучення – через рагс чи у судовому порядку, а економічні – щодо розподілу майна членів подружжя, виплати аліментів тощо. Розповсюдження розлучень провокує кризу сім'ї як соціального інституту. Дослідники виокремлюють ряд соціальних та індивідуальних наслідків розлучень: **Рис. 7.2. Типові соціальні та індивідуальні наслідки розлучень**

9. Типові причини розлучень

Потреба у розлученні зазвичай не виникає раптово, а є результатом тривалої внутрішньої боротьби членів подружжя. За думкою Л.Б. Шнейдер, існує ряд **провокативних чинників, які збільшують вірогідність розпаду шлюбу:**

- досвід членів подружжя щодо розлучення їх батьків,
- спільне проживання із батьками на їх жилплощі,
- ранній або пізній вік одруження,
- висока конфліктність одного чи обох членів подружжя,
- нерівний рівень освіти та соціального статусу членів подружжя,
- професійна зайнятість дружини чи бікар'ерна родина (і чоловік, і дружина зайняті побудовою професійної кар'єри),
- вимушене роздільне проживання подружжя (так звана дистанційна сім'я),
- сексуальна незадоволеність у шлюбі, подружні зради,
- відсутність довіри в подружніх взаєминах,
- безпліддя одного з членів подружжя,
- дошлюбна вагітність (так званий стимульований шлюб),
- народження дитини в перші два роки шлюбу,
- шкідливі звички (алкоголь, наркоманія).

Сукупне поєднання кількох цих факторів ризику створює значну загрозу шлюбним взаєминам.

В Україні найбільш розповсюдженою причиною розлучень молодого подружжя визнано їх психологічну та практичну невідповідність до сімейного життя (42%). Ця несприятлива характеристика чоловіка та дружини виявляється через певні ознаки: **Рис. 7.3. Вияви невідповідності молоді до сімейного життя**

Найбільш розповсюдженими причинами розлучень українських подружніх пар середнього шлюбного віку є бідність, пияцтво та подружня зрада. Фігурує також ряд інших чинників: **Рис. 7.4. Типові причини розлучень**

Науковці встановили різну гендерну мотивацію розлучень подружжя. Так чоловіки найчастіше ініціюють розлучення через рутинізацію взаємин і позашлюбні зв'язки, а жінки – через пияцтво, агресію чоловіка, низьку матеріальну забезпеченість сім'ї та погані умови проживання.

10. Динаміка розлучення та стадії його переживання

С.Кратохвіл, аналізуючи динаміку руйнування подружніх взаємин, виокремлює певні періоди: **Рис. 7.5. Періоди розлучення за С.Кратохвілом**

Під час **передуючого розлученню періоду** відбувається погіршення взаємин між подружжям і, як наслідок, переживання родинної кризи, з'являється стійке почуття безвиході у подружніх взаєминах та одностороннє чи взаємне прагнення розірвати шлюб. На цьому етапі можливе примирення членів подружжя, залежно від їх поведінки. Між тим, її стратегія як реакція на ініціювання розлучення шлюбним партнером може бути різною: **Рис. 7.6. Стратегії поведінки перед розлученням**

Якщо подружня пара не готова зберігати взаємини, настає **період розлучення**. Впродовж цього періоду відбувається прийняття та узгодження рішення про розрив шлюбу, яке супроводжується переживанням інтенсивних негативних емоцій. Також члени подружжя вирішують питання розподілу майна, місця проживання, виховання дітей, виплати аліментів. Людина, яка ініціює розлучення, попри свої роздуми та вагання, вбачає у руйнації шлюбу якість позитивні наслідки. Натомість, інший шлюбний партнер зазвичай переживає **типові стадії**: протест, відчай, заперечення, примирення.

На стадії протесту людина здійснює відчайдушні спроби зберегти шлюб, відчай охоплює її при розумінні безрезультатності цих спроб і неминучості розриву стосунків.

Згодом людина озлобляється і робить висновок про непотрібність стосунків з негідним шлюбним партнером, а врешті більш-менш змиряється і визнає неминучість розлучення.

Для **періоду після розлучення** характерна стабілізація емоційного стану колишніх членів подружжя, досягнення ними економічної та

психологічної самостійності, а також побудова та підтримання прийнятних взаємин між дітьми та родичами. У цьому періоді емоційний стан розлучених має дуже індивідуальний характер, залежно від того, хто ініціював руйнацію шлюбу, наскільки сильно цінував його, які перспективи майбутнього життя тощо. **Рис. 7.7. Типи сприймання ситуації після розлучення**

Як засвідчують американські психологічні дослідження, наразі розповсюдженими є суспільні міфи щодо розлучень. Наприклад, багато людей схильні надто оптимістично сприймати феномен розлучення та недооцінювати його негативні наслідки.

Це відображається у тезах:

- якщо шлюб невдалий, то лише розлучення може покращити становище;
- після розлучення все покращиться в особистому житті;
- краще розлучитись, ніж конфліктувати при дітях;
- для дитини розлучення батьків не є травматичним, адже навколо багато неповних сімей.

Помилкові судження стосуються й способів профілактики розлучень, а саме:

- народження дитини (багатьох дітей) знімає ризик розлучення;
- громадянський шлюб зменшує ризик розлучення;
- пізній шлюб (після 30 років) унеможлиблює розлучення.

Висновок:

Міф про те, що розлучення – це обов’язково кінець, крах щасливого життя заважає людям здійснювати повторні спроби знайти своє сімейне щастя. Якщо ж ця розпад шлюбу вже відбувся, то колишнім членам подружжя варто зробити належні висновки щодо попередніх невдач і побудувати прийнятний спосіб подальшого життя.